

Мозоль Станіслав Анатолійович,
доцент кафедри кримінології та кримінально-виконавчого права Національної академії внутрішніх справ, доктор юридичних наук, старший науковий співробітник

ПИТАННЯ ВИЗНАЧЕННЯ ЦІНИ ЗЛОЧИННОСТІ

Анотація. Досліджено правовий зміст й внутрішню структуру такого кількісно-якісного показника злочинності, як «ціна». Охарактеризовано основні підходи до встановлення «ціни» злочинності, проаналізовано перспективи їхнього розвитку, а також висвітлено види завдання шкоди. Окреслено дискусійні питання щодо визначенням окремих інтегративних елементів «ціни» злочинності.

Ключові слова: кримінологічна безпека, злочинність, показники злочинності, ціна злочинності, соціальні наслідки, пряма шкода, непряма шкода, відшкодування, запобігання злочинності.

Summary. The legal content and internal structure of such a quantitative and qualitative indicator of crime, as «price», is investigated. The main approaches to establishing the «price» of crime are described, prospects of their development are analyzed, and types to this of damage are highlighted. The controversial issues concerning the definition of separate integrative elements of the «price» of crime are outlined.

Keywords: criminological safety, crime, indicators of crime, price of crime, social consequences, direct harm, indirect harm, compensation, prevention of crime

У сучасних умовах розвитку суспільних відносин забезпечувати належний рівень кримінологічної безпеки та ефективно протистояти злочинним проявам без реального знання криміногенної ситуації надто складно. Відповідно кримінологічна наука покликана оцінювати і вивчати злочинність за усіма її показниками, саме серед важливих статистичних можливостей оцінки злочинності ключове місце займає показник – «ціна злочинності», який покликаний визначити наслідки індивідуальної та масової злочинної поведінки у їх вартісному вираженні.

Тенденції злочинності пропорційно пов'язані з негативними наслідками: чим більше злочинів – тим більше ціна злочинності. Особливістю цього показника є те, що наслідки від злочинності можуть проявлятися не відразу, а через тривалий період часу, тому визначити реальну ціну злочинності досить складно: по-перше, до сьогодні не вироблено надійних і дієвих методів та методик обчислення ціни злочинності; по-друге – через високий рівень латентності злочинності.

Суспільно небезпечні наслідки злочинів можна розглядати в якості однієї з основних характеристик злочинності в країні або в

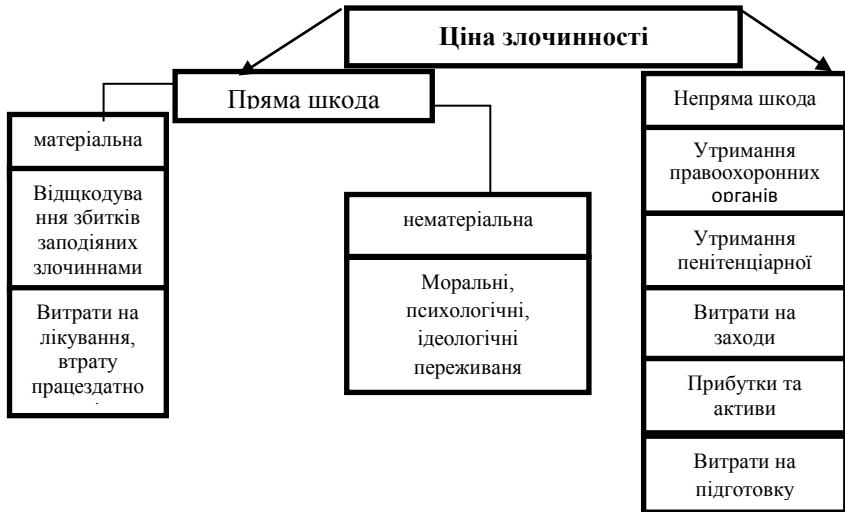
певному регіоні (місті, області і т.д.), а також як показник стану профілактичної роботи, запобіганню злочинності в цілому, можливостей суспільства і держави знизити або нейтралізувати збитки, що наноситься злочинними діями. Очевидно, що своєчасно вжиті належні заходи здатні істотно послабити негативні наслідки протиправних дій.

Так, невжиття заходів щодо встановлення осіб, які вчиняють в даному районі крадіжки або розбої, як правило, збільшує їх небезпеку, оскільки злочинці, відчувши свою безкарність, починають діяти з більшим розмахом і зухвалістю, можуть зазіхати при цьому на життя і здоров'я людей. Вчасно не виявлені серійні гвалтівники і серійні сексуальні вбивці, як показує практика, починають діяти з усе зростаючою жорстокістю і частотою. Ті ж результати настають, якщо потенційний або фактичний злочинець, злочинна діяльність якого представляє чималу суспільну небезпеку, своєчасно не ізолюється від суспільства.

Саме тому позитивні показники у процесі запобігання злочинності у відриві від усунення реальної шкоди, заподіяної злочинними діями, однозначно не можна розцінювати як достатній результат правоохоронної діяльності.

Перш ніж перейти до аналізу даної проблематики, необхідно з'ясувати зміст такого поняття, як «ціна злочинності». Існує багато підходів до розуміння цього поняття, але найбільш вдалий на наш погляд запропонувала Сметаніна Н.В., яка під **ціною злочинності** розуміє *прямі та непрямі витрати фізичного, матеріального, морального, духовного характеру, яких зазнає держава і суспільство внаслідок вчинення злочинів, що спрямовані на подолання наслідків злочинних діянь, утримання усієї правоохоронної, пенітенціарної системи та інших інститутів держави, а також сукупні активи злочинних угруповань, їхні витрати на підтримку своєї злочинної діяльності.*

Загальноновизнаним є підхід, відповідно до якого ціну злочинності утворює пряма та побічна шкода, яка спричиняється суспільству у зв'язку з учиненням суспільно небезпечних діянь. Так, коли йде мова про пряму шкоду, то маємо на увазі, що вона поділяється на матеріальну та нематеріальну шкоду. Що стосується матеріальної шкоди, то вона обчислюється в числових значеннях і віддзеркалює сукупну вартість заподіяних злочинними посяганнями збитків, які були завдані тим чи іншим об'єктам матеріального світу. У разі ж нематеріальної шкоди її математичне обчислення значно ускладнене, адже полягає в шкоді, яка завдається злочинними посяганнями життю, здоров'ю, моральному стану особи потерпілого та його близьким особам.

Якщо зі складовими прямої шкоди більш-менш зрозуміло: вони чіткіше окреслені і механізми їх підрахунку хоть і складні, але є, то з елементами непрямої шкоди не так все однозначно. Спробуємо більш детально розглянути, що ж утворює побічні (непрямі) витрати для вирахування ціни злочинності. У цьому ракурсі заслуговує на увагу думка американського вченого Д. Андерсона. Він групує наслідки злочинності на кілька категорій залежно від того, як вони впливають на розподіл пов'язаних зі злочинністю ресурсів, які могли б бути використані більш продуктивно на інші, наприклад, соціальні цілі:

1) витрати, зумовлені злочинністю або похідні від неї / CrimeInduced Production – витрати на незаконні товари та послуги (наприклад, наркотичні засоби), а також витрати на засоби захисту від злочинності та усунення її наслідків (встановлення охоронних систем, витрати на медичну допомогу). За відсутності злочинності час, гроші та інші ресурси були б спрямовані «для отримання вигоди, а не уникнення шкоди». іншими словами, «двадцять доларів, витрачених на замок дверей, дорівнюють двадцяти доларам, які не можуть бути витрачені на продукти харчування». тому такі витрати становлять упущену вигоду для суспільства.

2) вартість втрачених можливостей / Opportunity Costs – втрати для суспільства в результаті незайнятості злочинців у суспільно корисній праці та непрацездатності жертв злочинів. потенційними продуктивними працівниками є ув'язнені, кількість яких неухильно збільшується. Частина злочинців спрямовує підприємницький хист у протиправну діяльність замість досягнення успіху у сфері легальної

сфери. Додаткові витрати виникають внаслідок втрати часткової або повної працездатності жертвами, витрат часу на встановлення технічних засобів захисту власності тощо.

3) ціна ризику для життя і здоров'я / The Value of Risks to Life and Health – неочевидні втрати від насильницьких злочинів включають страх бути пораненим або вбитим, гнів, страждання від перебування жертвою злочину.

4) трансфертні втрати / Transfers – втрати легального сектору у зв'язку із переходом майна в нелегальний обіг. Зокрема, одним з наслідків шахрайства або крадіжки є перехід майна від жертви до злочинця, який може передати його третій особі, замінюючи на гроші, але це не усуває нелегального статусу активу. таким чином, створюються механізми перетікання ресурсів з легального сектору у нелегальний.

Підсумовуючи зазначене, варто вказати, що злочинність і безпосередньо, і опосередковано впливає на усі суспільні відносини і потребує постійного профілактичного впливу. Що ж до матеріальної складової ціни вітчизняної злочинності, то за дуже умовних і приблизними розрахунками сума матеріальних збитків від злочинних проявів у 2018 році становила понад 220 мільярдів гривень. Сума просто вражає і без сумніву можна констатувати, що злочинність несе загрозу не тільки кримінологічній безпеці, а і економічній і як наслідок – національній безпеці України.

Список використаних джерел

1. Голіна В.В., Брояков С.В. Теоретико-прикладні питання поняття «ціни» злочинності та її обчислення. Теорія і практика правознавства. – 2017. – Вип. 2.

2. Закалюк А. П. Курс сучасної української кримінології: теорія і практика: У 3 кн. – К. : Видавничий Дім «Ін Юре», 2007. – Кн. 1: Теоретичні засади та історія української кримінологічної науки. – 424 с.

3. Мельничук Т. В. Ціна економічної злочинності: проблемні аспекти визначення та застосування. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. 2013. № 5. С. 191–195.

4. Сметаніна Н.В. Зарубіжний досвід визначення ціни злочинності. Право і суспільство. – 2017.– № 3. – С. 182–188.

5. Цена преступности(методология её определения): [монография] / под ред. Н.А. Лопашенко. – М.: Юрлитинформ. – 2014. – 216 с.